

Kontemplirajte!

Stručni rad

Uvod

Ovaj općenit i kratak prikaz pokušaj je razumijevanja dokumenta (pobudnice) Kongregacije za ustanove posvećenog života i družbe apostolskog života pod naslovom *Contemplate* (Libreria Editrice Vaticana, 2015.), a u hrvatskom prijevodu: *Kontemplirajte* (izdala Hrvatska konferencija viših redovničkih poglavara i poglavarica, preveo Slavko Antunović, Zagreb 2016.).

Detaljnije o pojedinim dijelovima i poticajima za kontemplaciju pod vidikom ljepote o dokumentu, u drugom prikazu, piše s. Danijela Anić, ASC. Ova dva referata zamišljena su kao, koliko-toliko, cjelovit prikaz dokumenta, iako svaki njegov broj može služiti za zasebnu meditaciju ili kontemplaciju. Referati su održani u Zagrebu 29.10.2016. na simpoziju „Posvećeni život – dar i izazov ljepote“. Osim predavača na simpoziju su bili prisutni oci biskupi Mate Uzinić i Zdenko Križić te članovi Vijeća za ustanove posvećenog života i povjerenici za posvećeni život u pojedinim nad/biskupijama.

Razradba

Samim nam se naslovom dokumenta *Kontemplirajte* sugerira, savjetuje te nas se moli ili nam se čak zapovijeda - *kontemplirajte!* Prije nego se okrenemo poticaju i načinu kontemplacije koji se u dokumentu predlaže, valja razumjeti samu riječ „kontemplacija“. Ona neodoljivo upućuje na latinsku riječ *contemplatio* (promatranje, misaono udubljivanje; razmatranje, razmišljanje), a *contemplator* je motrilac, promatrač. Grčka riječ za to je *theoria*, a znači intuitivno (nediskurzivno) gledanje najviših naravnih istina, a razumom prosvijetljenim vjerom i onih nadnaravno objavljenih istina. Nismo rekli da se služimo samo vjerom u upoznavanju Božje objave. Vjera, iako dar Božji, ne postoji odvojeno od razumnog bića. Bez razumskog prihvatanja izgubila bi čvrstinu, strukturu i općenitu važnost i obveznost (usp. *Fides et ratio*).

Kontemplacija je jednostavan (ne-kompleksan) čin koji se realizira u intuiciji istine (probijanjem do istine, proniknućem istine) za razliku od razlučujućih i obrazlažućih, dokaznih (više deduktivnih nego induktivnih) postupaka zaključivanjem. Prema svetom Tomi, ona ja *simplex intuitus veritatis* (STh. II-II, q. 180, aa.3.6). Ako je to jednostavan čin uvida u istine, to nikako ne znači da je on neko brzo, nasumično i površno simplificiranje ili pojednostavljivanje bez dubine i intenziteta. Upravo suprotno.

Kontemplacija je, među ostalim, smireno gledanje koje počiva na predmetu (bilo u kazalište, bilo u hramu...), ili još konkretnije – kao što majka promatra svoje dijete dok joj spava na rukama (usp. br. 4). Želi mu proniknuti svaki pokret da vidi što on znači. Njezin se jednostavan i smiren pogled ne zaustavlja na boji pelena nego prodire u dubinu, do tajne toga malog živog bića koju ono odaje znakovima. Njih pak valja čitati pozornim promatranjem i upijanjem pozadinskog zračenja ispod ili iza pojedinačnih fenomena.

U žurbi i rastresenosti, to se ne može valjano izvesti. Bez pozornog motrenja, mogući su previdi u životu: kako oni neznatni pa sve do onih grubih od sudbonosnog, životnog, pa i smrtonosnog značenja.

Recimo odmah da i duhovni život posvećene osobe bez kontemplacije, bez, barem povremenog, uranjanja u Božje nadnaravno objavljene istine pomalo zamire sve dok posve ne skonča i odumre. Pitanje se postavlja: Što će posvećena osoba promatrati da bi ostala duhovno živa i živahna? Ta Boga nitko na ovom svijetu nikada nije vidio. Već Sokrat, odnosno Platon, preporučuje da se ni u Sunce ne gleda direktno – može se oslijepiti. Drugim riječima, posvećena osoba bez Boga ne može duhovno preživjeti, a kad bi ga vidjela, umrla bi.

Kako nam sveti Pavao daje mnoga rješenja, tako će nam i ovdje priteći u pomoć (1 Kor 13, 12): „Doista, sada gledamo kroza zrcalo, u zagonetki, a tada – licem u lice! Sada spoznajem djelomično, a tada ću spoznati savršeno, kao što sam i spoznat!“ Bez tog barem djelomičnog gledanja, pogleda usmjerenog u dubinu, odakle očekuje rasvjetljenje i osmišljenije, naš duhovni život ne može opstati. Bez motrenja Isusova lica, makar izranjenog i unakaženog, ali okrenutog prema Ocu, nećemo upoznati vjerno svjedočenje i ljepotu njegove ljubavi, ali isto tako ni potvrđene Očeve ljubavi – nije on ostavio Sina u grobu, nego ga je uskrisio.

Zasigurno, jedan od uzroka eventualne krize redovničkog kao i ostalog Bogu posvećenog života, bit će i manjkava kontemplacija. Zato nas ovaj dokument potiče, ne samo na vraćanje na početke pojedinih redovničkih zajednica i njihove posebne karizme nego na početak svih istinskih duhovnih početaka.

To se vraćanje zbiva kontemplacijom, promatranjem, proniknućem svega stvorenoga, do u njegove temelje. Pritom nas objavljene istine rasvjetljuju na putu traženja u svemu Onoga koji sve drži, utemeljuje i osmišljava. Tim postupanjem

Bogu posvećene osobe bivaju duhovno pismene, školovane i osposobljene za pro-ročku i apostolsku službu.

Prema *Dizionario enciclopedia di spiritualità* (di Ermanno Ancilli, Teresia-naum, str. 617) moguća su tri polazišta u kontemplaciji:

1. Onaj estetskog reda (kontemplacija ljepote vidljivih predmeta koja proniče lijepe stvari i dospijeva do ljepote same, kao uvjeta mogućnosti svake harmonije i sklada, jer je svaka ljepota njezin odsjaj);
2. Drugo je polazište filozofijskog ili metafizičkog reda - traženje zadnjih uzroka i razloga: mudrosnom spoznajom svođenje svega mnoštva na jedno, bića na bitak. Heraklit kaže da mnogoznanje ne čini čovjeka mudrim, ali mudar čovjek mora puno toga znati i, na kraju krajeva, reći, da je sve jedno. Platon svodi svu zbilju na ideju dobra, a u Aristotela sve ovisi o onom Nepokretnom pokretniku. U Plotina pak iz Jednog sve emanira. Aristotel kaže (Etika 1177) da je um u nama ono najviše, zapravo božansko, a njegova je djelatnost najviša, pa onda i božanska, a Bog je za njega misao koja samu sebe, ono najbolje, motri, kontemplira i misli. Tko hoće biti dobar, neka kontemplira ono najbolje, a mogli bismo dodati i na članovima svoje zajednice te se tako divi i oduševljava dobrim primjerima;
3. Treće polazište je religioznog reda. Tu bi se trebalo, prema knjižici *Duhovne vježbe* svetog Ignacija, gustirati riječ Božju koja nas rasvjetljuje. Treba ovdje odmah reći da je u nadnaravnoj objavi riječ o Riječi, pa onda i o slušanju (primjerice, „Slušaj, Izraele!“). U grčkoj kulturi, pred slušanjem, prednost ima gledanje, to jest, *theoria*.

Ta se tri polazišta stupnjevito nadopunjavaju. Riječ Božja treba imati što rasvijetliti (barem ono početno divljenje i promišljanje). To potvrđuje i staro teološko načelo da vjera pretpostavlja narav.

Zanimljiva je ta dijalektička napetost između Atene, predstavnice metafizičkog mišljenja, i Jeruzalema, predstavnika nadnaravne Božje objave. Atena i grčka mudrost oslanjaju se više na gledanje, jer preko očiju dobivamo najviše podataka, a nadnaravna objava, kako smo rekli, objavljena je više u riječi pa slušanje daje dubinu gledanju.

Ukoliko se život uskladi s tom Božjom širinom i dubinom, postiže se već ovdje ono početno blaženo gledanje (*visio beatifica*), koje će se u nebu potpuno ostvariti. Tamo nas neće ometati ni slabo providne i zaglušujući osjetnine, ni osjetila kao zavodljiva smutnja i prijevara našeg uma. Naša spoznaja je, naime, tako strukturirana da imamo um koji uviđa načela mišljenja i postojanja, a razum je okrenut mnoštvu bića. Njih on mjeri i uspoređuje, naravno, oslanjajući se na iskustvo i intuitivno spoznate umske principe te tako izvodi svoje zaključke. To izvođenje, dakle pretpostavlja ono do čega se došlo gledanjem ili kontemplacijom.

Koliko se razlikuje grčki i hebrejski način izražavanja, vidi se i u tome što se u Novom zavjetu riječ *theoria* nalazi samo jednom (Lk 23, 46-48): „I povika Isus iza glasa: ‘Oče, u ruke tvoje predajem duh svoj!’ To rekavši izdahnu. Kad satnik vidje što se zbiva, stane slaviti Boga: ‘Zbilja, čovjek ovaj bijaše pravednik!’ I kad je sav svijet koji se zgrnuo na taj prizor (*theorian tauten*) vidio što se zbiva (*theoresantes ta genomena*), vraćao se bijući se u prsa.“ U promatranju Isusova života, gledanje se i slušanje povezuju. Bez njihove suradnje, meditacija i kontemplacija bi nam ostale bez zadovoljavajućeg ploda.

Sam dokument nas upućuje na tragove ljepote, želi da nju kontempliramo i taj izraz tumači ovako: „Izraz *kontemplirati* u svakodnevnom govoru znači dugo gledati, pažljivo promatrati nešto što pobuđuje čuđenje ili divljenje, primjerice prirodne prizore, zvjezdano nebo, sliku, spomenik, krajobraz. Taj pogled, dokućujući ljepotu i uživajući u njoj, može ići dalje od onoga što se kontemplira i potaknuti na traženje tvorca ljepote (usp. Mudr 13, 1-9; Rim 1, 20“; br. 4).

Taj se postupak, ustvari, ne razlikuje od grčke kontemplacije (*theoria*) ukoliko se njome uzdiže od vidljive ljepote do one nevidljive harmonije pa i do njezinog uzroka koji od kaosa čini kosmos, od nereda red. Jedina je, pak, razlika u tome što je u Bibliji onaj koji je od početka uspostavio kozmos osobni svemogući, sveznajući i dobri Bog, a ne tek neki niži bog, slijepa i neupitna nužnost ili čak slučajnost. Stvoritelj, kako je u Bibliji opisan, stvorio je svijet iz ničega, a ne iz nekog već postojećeg kaotičnog materijala koji je, prema Platonu, neki božanski Demijurg ili tvorac, poredao po uzoru na vječni i nepromjenjivi hijerarhijski red ideja.

Stoga dokument drži da je „biblijski čovjek svjestan Božje susretljive inicijative i darežljivosti također i na jednom drugom području: daru Riječi. Inicijativa Boga koji se obraća svomu stvorenju, uspostavlja s njim dijalog, uključuje ga u onaj osobni odnos uzajamnosti koji je savez – *ja za tebe i ti za mene* – nije ‘danost’ koja se sama po sebi podrazumijeva, na koju je moguće naviknuti se. To je iznenađujuća objava pred kojom čovjek treba jednostavno ‘stajati’ u stavu prijemljivosti i zahvalnosti.“ (br. 5)

U dokumentu se preporučuje kontemplacija sadržaja *Pjesme nad pjesmama* - kontemplacija ljudske ljubavi i privlačnosti između djevojke i mladića koga ona traži čitavim svojim bićem. To je alegorijsko, slikovito prikazivanje onoga kako bi ljudska duša, zapravo čovjek, trebao Boga neustrašivo i ustrajno tražiti svim svojim zanosom, snagom i sposobnostima - osjećajima, srcem i razumom.

Dokument obiluje mnoštvom slika i poticaja za kontemplaciju pa ga je teško staviti u neki apstraktni pojmovnik jer su slike pojedinačne i konkretne, a pojmovi su općeniti i apstraktni pa nikada ne mogu do kraja i cjelovito izlučiti ono sadržano u njima. Osim toga, u dokumentu se više traži kontemplacija (uviđanje, gledanje u dubinu) nego li meditacija (duhovno razglabanje i zaključivanje). Ako

prema Bibliji nitko ne razumije put mladića do djevojke (Izr 30, 19), ne može pojmovno izraziti ni djevojčinu težnju za onim najljepšim koga ljubi duša njezina.

Isto tako dokument citira II. vatikanski koncil (Konstituciju o svetoj liturgiji, 2) da je velik izazov nastojati “vidjeti” Boga očima vjere, u svijetu koji ignorira njegovu prisutnost“. Temeljni stav (*cantus firmus*) osobe posvećenog života treba biti „da u svemu vidi, živi i iskusi misterioznu prisutnost trojedinoga Boga“ (br. 6). Odatle onda i proročka dimenzija Bogu posvećenog života.

Čini mi se da je glavni problem upravo ta eventualna manjkava zaljubljenost Bogu posvećenih osoba u Krista. Ona se, izgleda, ne može probuditi kritikama, zapovijedima i pravilima, ali joj se može pogodovati dobrim primjerom i prikladnim činima, duhovnim ponudama, savjetima i poukama te omogućavanjem kontemplacije, osiguranjem mirnog vremena (*otium*) i barem minimalne materijalne opskrbljenosti, a sve praćeno ljubavlju i razumijevanjem.

Živjeti u siromaštvu ne znači živjeti u bijedi. Posvećeno se siromašno može živjeti jedino u slobodi, a bijeda je prisila i umanjenje ili čak gubitak slobode, pa se onda u njoj jedva, ili vrlo slabo, može napredovati u onom što pretpostavlja slobodu. Bez duhovne slobode nema ni kontemplacije ni ljubavi.

U dokumentu se kaže: „Bez dužih trenutaka klanjanja, molitvenog susreta s Božjom riječju, iskrenog dijaloga s Gospodinom, naše zadaće lako postaju besmislene; gubimo snagu zbog umora i teškoća i naš se žar gasi. Crkva ima prijeku potrebu za dubokim duhom molitve“ (br. 6).

Ako smo u Krista zaljubljeni, onda ćemo k njemu naći put, a koji, pukom naravnim razumu, bez vjere, neće uvijek biti lako prepoznatljiv. Iako već naravnu ljubav između zaručnice i zaručnika ne možemo do kraja shvatiti, ipak put jednog do drugog postoji. Prema *Pjesmi nad pjesmama*, zaljubljena će sve učiniti da nađe onoga koga ona, iz duše, čitavim bićem ljubi. Ljubav je domišljata. „Ona vidi tamo gdje nitko ništa ne vidi“ (NS).

Zaključak

Cijeli dokument ide za tim da potakne Bogu posvećene osobe da se usmjere tako da uvijek iznova traže ispravan odnos prema Bogu, sebi i drugima kao i čitavom stvorenju koje nosi Božji biljeg. Bogu posvećene osobe trebaju tražiti osoban odnos prema utjelovljenoj Riječi Božjoj tako da im iskustvo vjere bude dublje od riječi koje u molitvi izgovaraju – slično kao što prijatelj s prijateljem razgovara u povjerenju te ponovno i ponovno traže razgovor jer su i jedan i drugi tajnoviti i do kraja neizrecivi. Kontemplativna osoba, kaže Ivan Pavao II., u svojoj krhkosti osjeća „draž i nostalgiju božanske ljepote“ (br. 7, *Vita consecrata*, 20).